

HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Ympäristövaliokunta, 16.10.2020.

Suomen ilmastopaneelin asiantuntijalausunto

Markku Ollikainen, Jyri Seppälä

Ympäristöministeriön hallinnonala talousarviossa

Talousarvion pääluokassa 35, ympäristöministeriön hallinnonala, tavoitteeksi asetetaan kestävä elinympäristö ja vihreä kasvu. Strategisia painopisteitä ovat hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto; hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta ja kestävä kaupunkikehitys. Hyvä ympäristö kattaa toimia, joilla edistetään vesien hyvää tilaa, monimuotoisuutta sekä hallitaan ympäristöriskejä. Hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja käyttää luonnonvaroja säästeliäästi. Kestävä kaupunkikehitys lisää alueiden kestävästä kasvusta, tuottaa asuntoja eri väestöryhmien tarpeisiin ja toimii vuorovaikutteisesti maaseudun kanssa.

Talousarvion rahoituksen tulisi kohdistua tehokkaasti näiden päätavoitteiden saavuttamiseen. Pääluokan 35 määrärahat jakautuvat kolmen pääluokan kesken seuraavasti: ympäristöhallinnon toimintamenot noin 69 M€, ympäristön- ja luonnonsuojelu noin 179 M€ ja yhdyskunnat, rakentaminen ja asuminen 29 M€. Verrattuna vuoteen 2019 ympäristöhallinnon alan rahoitus kasvaa 73,5 M€.

Annettuna hyvän ympäristön tilan merkitys ihmisten hyvinvoinnille ja kestäväälle liiketoiminnalle ilmastopaneeli pitää hyvänä pääluokan 35 budjetin koon kasvua.

Ilmastopaneeli keskittyy lausunnossaan lähinnä ilmastopolitiikkaan liittyviin tai niitä sivuaviin teemoihin ympäristöhallinnon toimialalla. Suomen päästötavoitteiden saavuttamisen kannalta keskeistä on edistää toimia fossiilisen energian ja polttoaineiden käytön vähentämiseksi sekä maankäyttösektorin (LULUCF) nettonielun vahvistamiseksi. Vaikka monet näistä toimista kuuluvat muille hallinnonaloille, ympäristöministeriön toimivallassa on lukuisia toimia hiilineutraaliuden edistämiseksi, keskeisimpänä ja kokoavana ilmaston lain uudistaminen.

Ilmastopaneelin näkemyksiä

Ympäristöhallinnon toimintamenoilla edistetään kaikkia alussa esitettyjä tavoitteita. Ilmastopaneeli kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Välittömästi ilmastoon liittyvät budjettierät

Ilmastolain uusiminen. Paneeli korostaa, että laki tulisi uudistaa kokonaisvaltaisesti hallitusohjelman hahmottamalla tavalla fossiilisia ja prosessiperäisiä päästöjä sekä nielua koskevin välitavoittein. Ilmastolaki ei ole budjetillisesti suuri erä, mutta Suomen ilmastopolitiikan kannalta strategisesti ensi arvoisen tärkeä. Hallinnon tulee kuitenkin turvata riittävät resurssit ja järjestää ministeriöiden välinen yhteistyö lain valmistelussa. Vuoden 2050 ja välitavoitteiden asettaminen sekä ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän toimivuuden lisääminen ovat tärkeitä etapeja lain vaikuttavuuden turvaamisessa.

Kiertotalousohjelman edistäminen on monella tasolla tärkeää. Teolliset kiertotalousratkaisut, kuten power-to-x tai teräksen vetypelkistys ovat mittaluokaltaan johtavia ja käännteentekeviä aloitteita, joissa Suomi on pääsemässä hyvin kehityksen mukaan. Yleisesti materiaalihokkuutta kannattaa tehostaa tuotanto- ja infratoiminnoissa talouteen ja ympäristöön kohdistuvien hyötyjen takia Materiaalikierrätystä ja uusiutuotteiden valmistamista voidaan edelleen tehostaa Suomessa. Erityisesti muovin kierrätykseen liittyy runsaasti mahdollisuuksia ja tarvetta. Budjetin kautta osoitettu rahoitus teemaan on pientä, mutta sen vaikutus voi olla merkittävä. Tärkeintä on voimistaa edellytyksiä kiertotalouden edistämiseksi, samoin selkeyttää ja operationalisoida itse käsitettä ja ohjauskeinoja sen edistämiseen. Erityisesti on tarvetta vahvistaa

kiertotaloustoimien synergiaetuja ilmastomuutoksen hillinnän ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen alueilla.

Asumisen ja liikkumisen energiatehokkuus. Budjetin keskeisiä momenteja yhdyskuntien osalta ovat 52, 55 ja 56, joilla edistetään sähköistä latausinfraa, asuntojen korjaamista ja irtaantumista öljylämmityksestä. Näihin kohdistetaan noin 21 M€ budjettivaroja. Paneeli pitää tärkeänä, että näitä toimia voimistetaan, esimerkiksi EU:n elvytysvälineen myötä tulevilla varoilla. Laajemminkin, kuntien ja alueiden ilmastotyön vauhdittamisen rahoitus on tärkeää ja budjettiehdotuksen 5 M€ voi pitää alhaisena suhteessa tarpeeseen.

Luonnon ja ympäristön suojelu

Monimuotoisuuden suojelu ja ilmastomuutoksen hillintä liittyvät yhteen monin tavoin. Metso-ohjelma on budjetissa keskeisellä sijalla. Tavoitteeksi on asetettu 4500 ha suojeluala vuonna 2020. Metsäluonnon monimuotoisuuden suojelu lisää samalla metsään sitoutuvan hiilen määrää, joten Metso-ohjelma tukee myös ilmastotavoitteita maankäyttösektorin nettonielun suhteen. Ministeriön tulisi harkita, voidaanko Metso-kohteiden valintakriteereihin lisätä hiilipreemion kaltainen komponentti voimistamaan suojelun kannustimia ja hiilensidontaa. Metso-ohjelman pinta-alatavoitteet ovat suhteellisen pienet ja ohjelman kannustinjärjestelmää voisi parantaa.

Vesien suojelu on perinteisesti ollut keskeisessä roolissa ympäristöhallinnon toimialalla ja siihen ohjataan merkittävästi budjettivaroja. Painotus on perusteltu ja suojelulla on merkitystä myös ilmastomuutoksen kannalta: maa- ja metsätaloudesta huuhtoutuva humus, hiili ja liukoinen orgaaninen hiili ovat metaanin ja hiilidioksidipäästöjen lähde myös vesistöissä.

Talouden elpyminen vihreä elvytys

EU linjasi huippukokouksessa heinäkuussa elpymisvälineestä (Next Generation EU), jonka keskeinen osa on elpymis- ja palautumistukiväline (RRF). RRF-välineen kautta rahoitettavien uudistusohjelmien tulee tukea mm. vihreää siirtymää ja digitalisaatiota. RFF ja muiden ohjelmien rahoitus huomioidaan vuoden 2021 lisätalousarvioesityksessä ja vuosien 2022—2025 julkisen talouden suunnitelmassa. Ilmastopaneeli katsoo, että tästä välineestä tulee ohjata merkittävä osa päästöjä vähentäviin toimiin ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen.

Tietoperustan voimistaminen

Suomen hiilineutraalisuustavoite 2035 edellyttää päätöksenteolle vahvaa tietopohjaa. Ilmastomuutokseen liittyvään tutkimukseen ehdotetaan 10 milj. euron rahoitusta. Ilmastopaneeli toteaa tyydytyksellä, että Suomen ympäristökeskuksen rahoitusta on kasvatettu. Ilmastolainmukaisen kansallisen ilmastopaneelin toimintaan varataan 0,75 milj. euroa.